

לפרשת בלק – תשע"ו למה הם בוכים? דר' אביעזר וייס

וְהָמָּה בְּלִים פֶּתַח אֶהָל מוֹעֵד:

במדבר פרק כה

לעתים דווקא הקשבה לפשט של הסיפור המקראי, עם הבחינה של זיקתו לסיפורים אחרים, מעמידה אותנו על מלוא העומק הטראגי ועל משמעותו הרחבה של הסיפור. זאת נעשה בשורות הקצרות הבאות: נעיין בסיפור החטא בשיטים.

"וַיָּשָׁב יִשְׂרָאֵל בְּשִׁטִּים וַיַּחֲלֵל הָעָם לְזָנוֹת אֶל-בָּנוֹת מוֹאָב". זה הכישלון הגדול ביותר של משה רבנו. אין מדובר כאן על דור יוצאי מצרים, שחטאו בעגל, כיוון שבאו מסביבה שעבודה זרה היא אורח חייה הקבוע. כאן עומד דור חדש, שכולו גדל במדבר, מנותק מכל תרבות זרה, שהתחנך על ידי משה האיש, הכוהנים, ראשי המטות, השופטים והשוטרים. והנה – עם המפגש הראשון עם תרבות זרה – הבניין החינוכי הזה מתמוטט כלא היה במהירות רבה: "וַתִּקְרָאן לָעָם לְזַבְחֵי אֱלֹהֵיהֶן וַיֹּאכְלוּ הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ לְאֱלֹהֵיהֶן. וַיִּצְמַד יִשְׂרָאֵל לְבַעַל פְּעֹר". תחילה - פיתוי ופריצות, בהמשך - זבח ואכילה, אחר כך - השתחוויה לאליל שפולחנו מכוער ומבחיל, פעור, ולבסוף - דבקות של ממש בפולחן האלילי.

כאשר חטאו ישראל בעגל היה זה שבט לוי, שהצהיר אמונים לה' ונצטווה להרוג בבני משפחתו שלו, כדי להבהיר שקרבה לה' היא המטרה הנעלה, והיא עומדת מעל המשפחתיות והרעות. באותם ימים של מתן תורה עם זיכרון ניסי יציאת מצרים חקוקים בתודעה – הייתה דרישה נוראה כזאת אפשרית, אבל היום, ערב הכניסה לארץ, לאחר מלחמת סיחון ועוג אי אפשר כבר לדרוש מעשים של הקרבה שמעבר לטבע האנושי. לפיכך תובע ה' ממשה את הדבר המתבקש, את מימוש האחריות: "וַיֹּאמֶר ה' אֶל-מֹשֶׁה קַח אֶת-כָּל-רֹאשֵׁי הָעָם וְהוֹקֵעַ אוֹתָם לֵה' נִגְדַת הַשָּׁמַשׁ וַיָּשָׁב חֲרוֹן אַף-ה' מִיִּשְׂרָאֵל". לאור היום, לא במסתרים, יש להמית את ראשי העם שנכשלו במטרה העיקרית שלשמה מונו: לבנות עם של עובדי ה', שיהיה מחוסן מפני התרבות הזרה והפרוצה במרחב שאליו עומד העם להיכנס.

אבל משה אינו עושה זאת. הכתוב אינו מספר לנו מדוע, אבל אם ניזכר בחטא הקודם של עבודה זרה, בחטא העגל, נוכל להבין זאת: משה מבין שכאשר מדובר על מימוש האחריות – הרי זו גם אחריותו שלו ושל אהרון אחיו. הם "ראשי העם" יותר מכל ראשי העם האחרים. בעקבות חטא העגל היה עונשו של אהרון נורא: הוא איבד את שני בניו, נדב ואביהו, ורק תפילת משה מנעה שגם אלעזר ואיתמר לא ימותו (ע"פ "העמק דבר" על אתר). איך יוכל לתלות נוכח השמש את ראשי העם ולעמוד אחר כך כמנהיג מול העם הזה?

משה בוחר עונש אחר: "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל-שֹׁפְטֵי יִשְׂרָאֵל הֲרֹגוּ אִישׁ אֶנְשֵׁי הַנְּצַמְדִים לְבַעַל פְּעֹר". משה בוחר דווקא בפעולה שמזכירה את פעולת בני לוי בחטא העגל: הוא מצווה על השופטים להרוג את אנשיהם, כלומר את הקרובים להם ואת המוכרים להם. אלא שלא כמו בחטא העגל, הוא לא הקדים לכך את הקריאה "מי לה' - אלי!". הפקודה שקיבלו בני לוי הייתה לאחר בחירה חופשית שלהם לשעבד את עצמם לה'. עכשיו, בשיטים, משה אינו מאפשר לשופטים בחירה. הוראה שמנוגדת לטבע האנושי, מסביר הנצי"ב בעניין חטא העגל, אינה יכולה להתבצע. לכן גם כאן – דבר לא קורה. ומה נותר? "וְהָמָּה בְּלִים פֶּתַח אֶהָל מוֹעֵד". משה וכל עדת ישראל, נשיאים, שופטים ראשי בתי אב והעם כולו – בוכים את חוסר האונים, בוכים את הברירה הטראגית שלפניהם. בוכים את הכישלון החינוכי ואת אבדן הדרך. עד שבא פנחס ומתיר את הקשר הגורדי הטראגי באבחת רומח.

ומשה? העניו במנהיגים, בוחר להיקבר במקום שממנו תמיד יראה מקום כישלוננו: בית פעור, המקדש של פעור. "ויקבור אותו בגיא מול בית פעור". ללא מצבת פאר נוסח מצרים, ללא מיקום מדויק אבל באתר ברור מאד: הגיא מול בית פעור. כ למוסר לנו האיש העניו מכל את

המסר העליון של המנהיגות הענווה: אסור למנהיג להנציח את הישגיו – אלו – אם הם בני קיימא, יעידו עליו בהמשכה של ההיסטוריה, אבל חשוב מאד שהמנהיג ינציח את כישלונו, ומקום קבורתו יאמר לעמו: "ראו, כאן נכשלתי. כישלוני – אזהרה לכם". ולא קם נביא עוד בישראל כמשה .